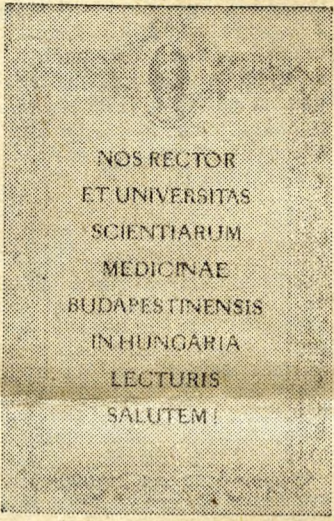
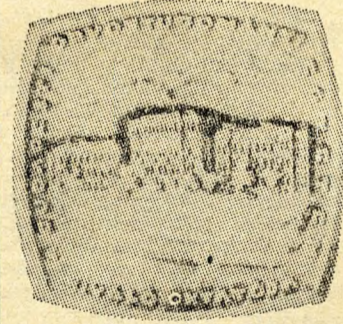

200 éves a magyar orvosképzés

Írta: Dr. Réti Endre kandidátus

Európában a 10. századtól kezdve virágzó orvosi iskolák működtek, Salerno-tól kezdve Montpellier-ig, Padováig, Leydenig és Bécsig, az angol, francia, svájci, német és egyéb egyetemek orvosi karáig. Magyarországnak nem volt orvosi kara, hiszen Mátyás után megszaktak az ország fejlődése, s míg előbb a tatárjárás, ekkor a török dúlás tette lehetetlenné az ország belsejében egyetem, illetőleg orvosi kar felállítását. Amikor már elkerülhetlenné vált egyetem szervezése és 1635-ben Nagyszombatban a Habsburgok erre lehetőséget biztosítottak, orvosi kart, ekkor sem engedélyeztek. Az ország legnagyobb részében nem volt orvos, de még borbély-sebész sem. A felvilágosodás korszakában Rákóczi orvosa, majd Perliczi János vármegyei főorvos és mások félvészázadon át hiába kérték, hogy változtassanak ezen az állapoton. A nagy holland orvos és a későbbi ausztriai protomedicus Van Swieten tekintélyére volt szükség ahhoz, hogy Mária Terézia 1769-ben aláírja azt az alapító levelet, amelynek alapján 1770-ben öt professzor vezetésével 7 hallgató előtt Nagyszombatban, a mai Trnavában megindulhatott a magyar orvosképzés. Igaz, ez is csak latinul vagy németül történt, de a szerény nagyszombati épület volt mégis bölcsője a nagymúltú buda-

BOTE Kiváló oktató emlékérem

pesti orvostudományi karnak, illetve egyetemnek. Hét év múlva Budára és újabb hét év múlva 1784-ben végül Pestre került az orvosi fakultás, amint ezt sokkal régebben javasolták már a magyar orvosok. Szűk kolostori helyiségekben, volt patkoló műhelyekben csírázott ki mégis az ország egyik nagy büszkesége, az önálló magyar orvosi iskola.

Igen nehéz körülmények között kellett az első professzoroknak oktatniuk. Talán csak az orvos-tanhallgatók helyzete volt nehezebb, hiszen latinnyelvű előadásokat kellett hallgatniuk és latinul vizsgázniuk. Rác Sámuel volt az első, aki magyarul beszélt a sebészhallgatóknak. Csokonai Vitéz Mihály verset is írt ahhoz, „aki elsőnek mert magyarul beszélni”. Jellemző az akkori helyzetre a következő eset: 1789-ben Rác beadványt nyújtott be egyetemi bonctani asszisztensének leváltása

ügyében. Ez a Hauptmann nevű ember olyan rossz hírnek örvendett, hogy feleségére a helytartótanács az egyetemi kóroda élelmezését nem merte rábízni, mert félték, hogy férje vaj és zsír helyett a boncolt hullák zsírját szállítaná az asszonynak. Rác második beadványát a sebészhallgatók is aláírták, s kérték, hogy Hauptmann helyett tisztességes és magyarul tudó ember tanítsa őket. Két egyetemi tanár — akinek a kérvényt a kar véleményezés céljából kiadta — a kérést nemcsak ellenezte, hanem még gúnyos megjegyzéseket is tett Rác Sámuel „hazafiúi buzgóságára”. Valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, hogy Rác „egyenetlenség sítása” címen a császár nevében szigorú megrovásban részesült. 1789-ben az orvosnövendékek is „könyörögnek”, hogy a természetrajzot legalább latinul és ne németül tanítsák, mert nem értik meg.

Nemcsak a bécsi udvar hideg közönyét kellett legyőzni annak, aki valaha az orvosi pályát választotta hivatásul. Az első magyar gyermekgyógyász professzor, Bene Ferenc, a Jenner-féle himlőoltás hazai elterjesztője, 1794-ben, ifjúkorában, saját elhatározásából, s anélkül, hogy apjának erről előzetesen tudomása lett volna, beiratkozott a bécsi egyetem orvosi karára. Egyik ma-

Winkler emlékérem

gasrangú pártfogója, értesülve elhatározásáról, dühösen kifakadt: „Meg nem foghatom, miképp választhat egy magyar nemes ember oly alacsony pályát?” Sőt, nemcsak az idegenek, de saját édesapja a falusi jegyző is így fogadta az egyetemről hazatérő fiút: „Igaz-e fiam, hogy hóhérlégény lett belőled?” Nemes ember számára ebben az időben a földbirtokosság, a katonai és a jogipálya, a köztisztviselés volt csak illő foglalkozás.

Nem volt azonban magyar orvosi nyelv sem, hiszen nem volt arra alkalom és intézmény, amely ezt kifejleszthette volna. Egy szegényparaszt, falusi szabó fiának, Bugát Pálnak köszönhető, hogy egész sor orvosi és nem orvosi jellegű magyar szó megszületett és közhasználatúvá vált. Ő fogadtatta el ezeket a szavakat: adag, agy, bonckés, csukló, fecskendő, fogász, gyógyszerész, hajlam, kórtan, kóros, izület, izzadmány, kedély, kísérlet, látélet, láz, lob, műtét, műtő, penge, sebész, tömény, tüdővész, veytan, visszér, orbánc, rák, rokedt, torok, és még sok más orvosi szót. A nem orvosi jellegű szavak közül, amelyeket ő vezetett be, csak a következőket

említjük: iroda, szálloda, nyomda, bölcsőde, lovarda, uszoda, sütőde, távirada, tan, tanár, inga, csipesz, kutasz, fagyalt, évszak, elnök, doboz, stb.

Bár lassan kialakult az orvosi nyelv, magyar orvosi folyóirat csak 1857-ben, Markusovszky Lajos gondozásában indult meg. A magyar nyelvű tankönyvek ügyében,

Simmelweis emlékérem

az Orvosi Hetilap 1860. évi számában 141 orvostan- és sebészhallgató aláírásával hosszú panaszokodó level jelent meg, ami többek között ezeket tartalmazza: „Nekünk mind e mai napig idegen istenek oltárait kell bálványoznunk, hogy saját istenünk imádására juthassunk. Igen, nekünk magyar orvosnövendékeknek idegen forrásokból kell merítenünk az éltető nedvet, idegen aknából kell bányászunk a kincset, a szellemi táplálékot, melynek pedig ha magasztos hivatásunknak jövőben megfelelő akarunk, minél inkább vérrünkkel kell vállnia. Tankönyveink nincsenek! Ezen két szóban van kimondva keservesen érzett nélkülözéseink legsürgetőbbike. Ez azon hiány, melynek mihamarabb betöltését legforróbban óhajtjuk. S midőn ezen óhajtatunk egyetlen magyar orvosi közlönyünk, a nagyra-becsült Orvosi Hetilap elé terjesztjük, azon szíves kérésünket csatoljuk hozzá, hogy találja az OHL tisztelt szerkesztősége módot, miszerint orvosi magyar tankönyvek kiadása indíthatná meg, hogy a mi képzetésünk valahára már úgy kezdődhetné el, a mint annak valósággal kezdődnie kell.” Mai szemmel olvasva meghatók és elgondolkodtatók a következő sorok, amelyekből é száz évvel ezelőtti diákok áldozatkészsége is kicsillan: „S ha ezen minket illető, valóban sorunkat határozó kérdés élet-

Madzsar emlékérem

beléptetése akár adakozásokat, akár részvényeket, vagy bármi más módot látand az OHL tisztelt szerkesztősége szükségesnek, mi a kir. magyar egyetem orvosi karának ez időszerinti növendékei

összesen s egyenkint kötelezzük magunkat, hogy ez üdvös cél kivételére erőnk s tehetségünkhöz képest okvetlenül hozzájárulandunk.” Megszülettek a magyar orvosi tankönyvek (bár meg kell mondanunk, hogy a két világháború között voltaképpen ismét nem voltak tankönyvek, csak jegyzetek.) Akkor azonban újra más alapvető problémák álltak a korszerű orvosképzés megvalósítása útjában. Az orvosi kar épületei rendkívüli oktatási és gyógyítási nehézségeket támasztottak. Az orvosi hetilap negyedik száma közli, a Wiener Medizinische Wochenschrift pesti levelezőjének néhány írását, amelyben többek között az orvosi fakultás épületeit ismerteti. Így írt: „Pest nagyszerű város az idegen csodálva szemléli a büszke oszlopos ház sorokat, a tágas udvarokat, márvány lépcsőket stb. nagyon elüt ezen

Jendrassik emlékérem

palotaszzerű lakoktól ama ház az újvilág és hatvani utca sarkán, amely Jézuita zárdának hajdanta igen's beillett, sőt mostani céljának is megfelelő lehetett, midőn József császár azt 20 növendék számára megnyitatta, de most? mennyire növekedett azóta nemcsak a tanulók száma, de a tudomány is!

A bonctani teremben — földszint a két utca sarkán — katonai zene, bérkocsisok érdekes szóváltásai, kocsik és targoncák vásári robaja közepett — a tanuló mindennapi gyakorlat mellett sem képes jó akarata egész ereje megfeszítésével a fülét szegő zaj közti figyelmét annyira szigetelni, hogy szeme az előmutató tárgyakat is kellőleg láthassa.

Végigsétál a szerző a folyosókon, a termeken, samitgatja az ágyakat és ablakokat. Az ablakokat különösen, mert ezekről legjobban megítélhetni mit jelent itt a „terem”. Az elméleti és gyakorlati orvos-sebész és szülész tanulmányokon kívül tanýáznak még itt a természettudományok: az ásvány-, állat- és vegytan, s az egész épületnek tan-célokra szolgáló 36 helyisége van; azonkívül a konyha, házmeister, szolgák, s végül a tanári segédek lakai, mint a legkisebbek.

Ezen 36 terem közül mindössze is 18-nak van két ablaka; a többi egy ablakos, mint zárdái cellákhoz illett. A sebész kóroda női osztályának egy ablaka van és hat ágya.

A sebészet tanára 2-3 négyszög ölnyi teremben 130 tanítvánnyal izzad; a szemészet tanárának éppen nincs tanterme, s minthogy a folyosói életet nem kedveli, a betegek szobájában tanít, műt és rendel.”

Az 1867-es kiegyezés, amely a szabadságharc véraldozatának és a Habsburgok egyre több harctéren való csatavesztésének következményeképpen jöhetett létre, Balassa, Semmelweis, Markusovszky, Korányi, Bókay és más nagy orvosaink erőfeszítései következtében lehetővé tette az önálló magyar orvosi iskola anyagi és szellemi kialakulását. E forradalmár orvosnövendék és tanítványai világ hírnevet szereztek a magyar orvostudománynak. Szocialista egészségügyi politikánk s annak előfutárai: Madzsar, Jahn, Schönstein, Hamburger, Weil nyomán a nagy elődök példájától hevítve, fejlesztett tovább orvosképzésünket.

* Az évforduló alkalmával „A magyar orvosi iskola mesterei” címmel kiadott emlékkötet tanulmánya nyomán.

